

rametre: social handling (hvad foregår der?), rollerelationer (hvem deltager?) og kommunikativ funktion (hvilken rolle spiller den sproglige interaktion i situationen som helhed?). Begrebet bruges til at karakterisere radio-situationen, set fra et afsendersynspunkt, men desværre uden at mulighederne udnyttes fuldtud. Så langt fra. For eksempel nøjes Vagle under 'social handling' med helt generelt at henvise til emnet, til NRK og til at nogle aktører indgår i et særligt samspil med hinanden. Alt for generelt til at det kan bruges empirisk - og rent faktisk bruges det heller ikke i den efterfølgende analyse, på samme måde som de to øvrige parametre stort set glimrer ved deres fravær. Især er det problematisk mht. sprogets funktion, hvor den empiriske analyse bliver mere ufølsom overfor teksternes brugsaspekt end den behøvede at blive. Derimod får Hallidays registerbegreb et synligt gennemslag som grundlag for adskillelsen af de forskellige teksttyper i det empiriske materiale.

Når Vagle desuden inddrager Chafes arbejder om tale og skrift, hænger det sammen med at hun tager udgangspunkt i Hallidays begreb om situationstype med de tre parametre. Ifølge Chafe kan forskellen mellem tale og skrift beskrives i form af to modsætningspar: 1. (et socialt) 'involvement' (-nærhed) - 'detachment' (afstand) med baggrund i distance eller type af fællesskab i kommunikations-situationen, og 2. (et sprogligt) 'fragmentation' - 'integration' som et resultat af forskelligt tidsforbrug i sprogplanlægningsprocessen.

I sin operationalisering af Chafes teoridannelse bruger Vagle hovedsagelig 'involvement' og 'fragmentation', og hun knytter dette sammen med en inddragelse af kategorier fra det svenske projekt Talsyntax i Lund og den norske aflægger Talemålsundersøgelsen i Oslo (TAUS). Derved foretages en drejning mod det specifikt lingvistiske væk fra det institutionelle og kommunikativt særkende ved radio-kommunikation, og henimod det syntaktiske niveau væk fra Hallidays

funktionelle. Endelig sker der en fokusering på de kvantitative muligheder i analysen.

Wenche Vagle ender med et analyseapparat der i kort form ser således ud: Den grundlæggende kategori er makrosyntagmet (helsætningsækvivalente syntaktiske helheder), og hun skelner derfor mellem sætning, sætningsfragment, interjektions- og til-talemakrosyntagmer og sammensatte makrosyntagmer. Dertil kommer en række supplerede kategorier, herunder ekstraposition, sætningslængde, syntaktiske uregelmæssigheder, udeladelser, talesprogskonjunktioner, sætningsadverbialer og den lidt upræcise kategori 'ansats' der ligesom sætningsadverbialer modulerer hele det makrosyntagma ansatsen er knyttet til. Ansatsen kan fx. have form af et forbehold, en forstærkning eller en appel om samtykke, jvf. 'ikk?' og 'vel?'.

Afprøvet på det empiriske materiale giver Vagles undersøgelse følgende hovedresultater: Ikke overraskende kan der påvises en sammenhæng mellem sprogbrug og social kontekst (konkretiseret som teksttype). Det fremgår også at det karakteristiske ved radiosproget kan beskrives med henvisning til diktomien tale-skrift, dvs. at radiosprogets hybridkarakter bliver bekræftet af analysen, men på den anden side er det mere tvivlsomt om variationen udtømmende lader sig beskrive ud fra skalaen tale-skrift.

Undersøgelsen viser også at radiosproget i materialet har stærk affinitet til skriftsproget på grund af manusbrug og et formaliseret sprog som fx. det man kan finde i vejrmeldingerne. Dertil kommer de fleste radiojournalisters uddannelse og erfaring med skriftsproget, og at mange af kilderne til stoffet er skriftsproglige. Konsekvensen er at radiosproget ikke uden videre lader sig placere ind på en skala med 'fragmentation' og 'integration' som yderpunkter. Det er ikke først og fremmest på dette niveau talesprogselmenterne lader sig identificere. Radiosprogets tilknytning til talesproget ser langt snarere ud til at

knytte sig til den anden skala med 'nærhed' og 'afstand' som yderpunkterne.

Wenche Vagle peger selv på at disse konklusioner må betragtes som meget usikre, fordi det empiriske materiale er meget begrænset. - I alt består materialet af 2 timers optagelse af NRK's morgenprogram på P2, dvs. et blandet program med nyheder, forskellige indslag i form af reportager og interviews og musik en fredag i februar 1985. Programmet kan på det nærmeste sammenlignes med den regionale morgenflade inkl. Radioavis og Morgenredaktion. Bogen skal derfor ikke primært betragtes som en empirisk analyse, men et forsøg på at opstille en analysemetode efterfulgt af en empirisk afprøvning hvor resultaterne kan anskues som nogle hypoteser der senere kan afprøves på et større og bedre afgrænset materiale. Og man kan roligt sige, at det er et stort apparat der er kort i stilling for at beskrive de 2 timers radioprogram som det empiriske materiale omfatter. Ikke fordi 2 timers radioudsendelse i sig selv er et beskedent materiale, hvis det fx. var sammensat af forskellige programtyper. Men i dette tilfælde hvor materialet er én enkelt udsendelse, og hvor den analytiske tilgang er overvejende kvantitativ, dvs. baseret på optællinger af de forskellige sproglige fænomener, ja der må man sige at materialet er for beskedent til at give et kvalificeret indtryk. Tallene bliver meget små, og risikoen uacceptabel høj for at tilfældigheder giver store udsving.

Afslutningsvis vil jeg pege på et genreproblem som vedrører selve udgivelsen. Som nævnt i starten er bogen oprindeligt indleveret som universitetsspeciale, og som bekendt er specialer først og fremmest et meriteringsskrift der bl.a. skal vise eksaminator og censor, at man har forstået forskellige teorier, er i stand til at se dem i sammenhæng og kan bruge dem på et materiale. Fremstillingsmæssigt kommer denne akademiske legitimering og habilitering ofte til at tynde

teksten, og det gælder Wenche Vagles bog.

Men på den anden side skal der ikke herske tvivl om at *Radiospråket - talt eller skrevet?* er et kvalificeret bud på hvordan man lingvistisk kan beskrive radiosprog, og at de overvejelser og ræsonnementer som begrebs- og metodeudviklingen hvilke på er et godt grundlag for dialog og videreudvikling, også selv om dialogen har et kritisk udgangspunkt.

Litteratur

Chafe, Wallace L: Integration and involvement in speaking, writing, and oral literature. I: Tannen, D. (ed): *Spoken and written language*, vol. IX, Norwood, N.J., 1982.

Chafe, Wallace L.: Writing in the perspective of speaking. I: Cooper et al. (eds): *Studying writing*. Linguistic Approaches. London, 1986.

Eterspråk 1-3, Lund 1973-75.

Halliday, M.A.K.: *Language as social semiotics*, London 1984.

Birgitte Höijer og Lilian Nowak (red): *I publikens interesse - Om radio och TV i människors liv*. Sveriges Radio/PUB, Rabén & Sjögren, 1990.

Anmeldt af: Forskningskonsulent Anne Tortzen, Danmarks Radio.

Gammel vin på nye flasker, vil nogen måske sige, for *I publikens interesse* er en antologi, som samler de vigtigste forskningsprojekter og -resultater fra Sveriges Radios Medieforskningsafdeling, PUB, gennem de sidste to årtier. De fleste af projekterne er gamle og har været offentliggjort i andre sammenhænge. F.eks. vil mange nikke genkendende til Olle Findahl med flere projekter om informationskløfter fra 70'erne og den lange række af rapporter om børn og unges forhold til medierne, som en gruppe af PUBs kvindelige forskere med Cecilia von Feilitzen i spidsen har stået for.

Bogen er udgivet i forbindelse med PUBs 25 års jubilæum i 1989 og giver et godt billede af institutionen PUBs udvikling og spændvidde. Først og fremmest viser den, at forskning, som er bundet af institutionelle krav og normer ikke behøver begrænse sig til mekanisk og perspektivløs registrering af lytter- og seermassernes bevægelser. Her er nemlig en række eksempler på, hvordan Public Service begrebets enkelte elementer kan diskuteres, nuanceres og afprøves gennem empirisk forskning, der rækker ud over en blot og bar registrering af befolkningens medieadfærd.

Artikelsamlingen har tre hoveddele. Først en adfærdsdel, der præsenterer studier af befolkningens døgnrytme samt udviklinger og ændringer i medieforbrugsmønstre siden radio og TVs start. Anden del beskriver et antal forskningsprojekter, som undersøger de kognitive processer i tilegnelse af radio- og TV-programmer, spørgsmål om informationskløfter og forståelse og oplevelse af forskellige programtyper. Antologiens tredje del rummer eksempler på målgruppeforskning, f.eks. i forbindelse med smalle programmer.

I adfærdsafsnittet giver Bengt Nordström og Anders Gahlin en historisk oversigt over, hvordan radio og TV har ændret roller gennem tiden. I 60'erne overtog TV radioens rolle som aften- og weekendmedie og primær aktivitet, og radioen blev henvist til en andenplads som akkompagnement på arbejdspladsen og hjemme - primært i dagtimerne. Nu viser undersøgelser fra områder med kabel-TV at TV også - især for de unge - er på vej til at blive et sekundært medium, som man lytter til, mens man laver noget andet. Musikvideoer på TV overtager radioens rolle og de unge satellit-seere lytter mindre til radio.

Antologiens receptionsdel er domineret af Olle Findahl og Birgitta Höijers arbejde. Findahl har både en artikel om informationskløft-projektet og en analyse af nyhedsstrukturen nationalt og internationalt. I artiklen "Førståelse och upplevelse av fakta-

program" præsenterer Birgitta Höijer resultaterne af et kvalitativt forskningsprojekt, hvor hun gennem dybdeinterviews afdækkede forskellige forståelses- og receptionsprofiler hos faktaseere. Projektet er en fortsættelse af en lang række af receptionsanalyser af "informative" programmer, som Findahl og Höijer startede allerede i 70'erne, før det blev "in" i medieforskningkredse at lave receptionsanalyser af fiktion.

Hvis Höijer har været forud for sin tid ved at beskæftige sig med receptionsanalyser før det blev "mainstream", sværger Ulla B. Abrahamsson til gengæld til 70'ernes ideologikritiske medieforskningstradition i artiklen "TV-fiktions innehåll och betydelse". Artiklen rummer resultaterne af en indholdsanalyse af 195 fiktionsprogrammer fra svensk TV, som viser det velkendte billede af fiktionens virkelighedsfordrejning med stereotype kønsroller, overrepræsentation af modne, magtfulde mænd etc. Abrahamsson argumenterer for, at man ikke kan slutte fra udbuddets ideologiske indhold til påvirkningen af seerne, men i stedet for at undersøge modtagernes betydningsdannelse ud fra de konkrete fiktionsudsendelser, sluttet artiklen af med nogle generelle hypoteser om mediernes påvirkning og nogle påstande om, at mediernes virkelighedsbillede nok har en eller anden betydning for seernes bevidsthedsdannelse. Den konklusion efterlader læseren med en tom fornemmelse.

Cecilia von Feilitzen m.fl.s betydningsfulde forskningsindsats på børne- og ungdomsområdet kommer ikke helt til sin ret i artiklen "Barnen i mediasamhället", som blot giver en smagsprøve på nogle af de vigtigste forskningsresultater og i staccato-tempo afliver nogle myter om mediernes skadelige virkninger på børn. Lilian Nowak beskæftiger sig i projektet "Lyssnare med kvalitetskrav" med de smalle programmer, som glider ud af de traditionelle lytterundersøgelser stormaskede net og ender som nuller i tabellerne. Ved hjælp af kvantitative og kvalitative metoder har hun under-

søgt målgruppens modtagelse af en række smalle programmer. Artiklen giver tre eksempler: En undersøgelse blandt naturinteresserede af milmjø- og naturprogrammer på P1, en undersøgelse blandt radioteater-lyttere i forbindelse med radioteatrets udsendelser og en undersøgelse blandt klassisk musik-lyttere af det svenske P2. I alle tre tilfælde bliver konklusionen et kvalitetsargument for de smalle udsendelser - men derudover giver den kvalitative del en værdifuld indsigt i, hvordan lytterne bruger de smalle programmer og hvilken betydning de har for forskellige grupper af lyttere.

Det er fint, at nogle af PUBs betydningsfulde bidrag til medieforskningen nu er samlet med en udførlig litteraturliste til videre fordybelse. Og samtidig er det tankevækkende at betragte PUBs forskningsindsats gennem et kvart århundrede, for spørgsmålet melder sig, om det socialt ansvarlige Public Service begreb med vægt på minoriteter og de svage grupper, som PUBs forskning udspringer af og bliver et forsvar for, kan bære i fremtiden. Måske er det allerede ved at blive overhalet af den kommercielle medieudvikling, som nu også tager fart i Sverige.

Ib Poulsen: *Radioavisens forståelighed*. Forskningsrapport nr. 2B/88. Danmarks Radio, 232 s.

Anmeldt af: lektor Jørgen Poulsen, Roskilde Universitetscenter.

Ib Poulsen har siden 85 i samarbejde med DR været engageret i forskellige undervisnings- og udviklingsprojekter, med det formål at øge Radioavisens forståelighed. Det bedst undersøgte af dem, findes beskrevet i denne rapport:

37 forsøgspersoner er blevet udsat for to Radioavisere: Én, der har været udsendt og én, hvor der er satset ekstra meget på at gøre den forståelig, uden at ændre formen væsentligt. Der

er gennemført lange kvalitative interviews og udskrevet 1146 sider herfra.

Det store materiale synes ikke i nævneværdigt omfang at have svækket Ib Poulsens overblik. Han diskuterer klart og præcist en række metode- og fortolkningsproblemer undervejs. Men grundigheden har påvirket rapportens omfang og detaljeringsgrad uheldigt: 232 sider i en forskningsrapport til dagligdags praktisk brug! For læseren er det let at tabe både lyst og overblik under fordøjelsen af de mere end 400.000 bogstaver.

Hovedpointen synes at være, at selv med de ret beskedne forskelle mellem de to radioavisere, så er forståeligheden øget mærkbart (i gennemsnit ca. 35 %), dog mest markant hos de højtuddannede kvinder. Midlerne hertil er: Dagligsprog, metaforer, anskueliggørelse. Fremførelsen er rensset for uhensigtsmæssige betoning, uklar artikulation, for højt tempo, klichétone, kommapauser etc. Desuden "diskrete formmæssige" ændringer: Resumé'er og sammenbindinger i op- nedlæg.

Det er lidt tåget, hvorfor det i forsøget har været afgørende at ændre så lidt i formen. Som det fremgår af Ib Poulsens artikel i dette nummer af *MedieKultur*, har man da også ved senere lejligheder fået nok så bemærkelsesværdige nye forbedringer i forståeligheden, f.eks. ved at indlægge illustrerende lydeffekter.

Hovedproblemet mht. forståelighed for mange kvinder og især lavtuddannede generelt, er radioavisens manglende relevans i forhold til hverdagen. Det viser sig at nyheder, der kan relateres til lytterens hverdag og erfaringsverden, forstås bedre.

Rapporten har bl.a. følgende anbefalinger ud fra interviewpersonernes ønsker og undersøgelsernes målinger af forståeligheden:

- bredere orienteringer frem for korte telegrammer
- oplæsnings tempo for højt
- kvinderne ønsker flere almindelige mennesker i radioavisen
- den logiske sammenhæng mangler eller er utydelig